

Bevezetés	3
1. FEJEZET – A hatóság	
1.1. Hatóság és hierarchia	6
1.2. A hatóság a magán- és társadalmi szférában	9
1.3. A hatalom megnyilvánulási formái a totalitárius és demokratikus rendszerekben	12
1.4. Az állampolgárok és hatóságok közötti viszony	15
1.5. *A hatóság hiányának vagy túlkapásainak következményei	18
Összefoglalás	21
Képességfelmérő	22
2. FEJEZET – Szabadság és felelősségtudat	
2.1. A személyi, politikai és gazdasági szabadság közti különbség	24
2.2. *Szabadság és a törvények tiszteletben tartása. A fiatalkori bűnözés	27
2.3. *A belső szabadság	30
2.4. A szabadság korlátozása; szabadságvesztés	32
2.5. Polgári jelenlét és felelősségtudat; döntéshozatal, cselekvés és a következmények vállalása	35
2.6. *Egyéni és kollektív felelősség. A felelősség közvetlen vállalása és átruházása	38
Összefoglalás	41
Képességfelmérő	42
3. FEJEZET – Igazságosság és egyenlőség	
3.1. Igazságosság és igazságtalanság. Az igazságtalanság formái és megnyilvánulása	44
3.2. *Az igazságosság típusai	47
3.3. Az igazságszolgáltatás, az igazságosság védelmét és megvalósítását szolgáló intézmény	50
3.4. *Közösség és igazságosság. Az igazságosság értelmezésének és megvalósításának a közösség szerkezetétől és hagyományaitól függő változatai	53
3.5. Igazságosság, egyenlőség és egyenlőtlenség. Esély és egyenlőség a törvény színe előtt. Az egyenlőség óhajtott fajtái, típusai. Egyenlőség, különbség és versenyszellem a demokratikus társadalomban	56
3.6. *Az emberek közti egyenlőség kinyilatkoztatásának és kikövetelésének története	60
3.7. Az állam és a civil társadalom szerepe az egyenlőség különböző formáinak megvalósításában	62
3.8. *Politikai utópiák	65
Összefoglalás	67
Képességfelmérő	68
4. FEJEZET – A tulajdon	
4.1. A tulajdonformák és fejlődésük	70
4.2. A tulajdonjog. A tulajdonosi minőség. A tulajdonjog megsértése	73
4.3. Magántulajdon és piacgazdaság	75
4.4. Piacgazdaság és demokrácia Romániában. *A tulajdonjog létrehozása és visszaállítása	78
4.5. *Az állampolgár mint fogyasztó és vállalkozó	81
4.6. *Magatartás, viselkedésmódok és a tevékenység következményei a tulajdonformák pluralizmusának feltételei között	84
Összefoglalás	87
Képességfelmérő	88
5. FEJEZET – A hazafiság	
5.1. Mi a hazafiság és hogyan nyilvánul meg?	90
5.2. Nemzeti önazonosság és hazafiság. Nemzeti érzés, nemzettudat. Az önazonosság összetettsége, a többszörös identitás	92
5.3. *Politikai összetartozás és lojalitás. A magánélet és a társadalom létezéséhez szükséges – a néppel, hagyományokkal, elvekkel és szervezetekkel szembeni – magatartásformák	96
5.4. *A hazafiság torzulásai: idegengyűlölet, sovinizmus és demagógia	99
5.5. Hazafiság és európai integráció	102
Összefoglalás	104
Képességfelmérő	105
Félévi felmérő dolgozat. I. félév	106
Félévi felmérő dolgozat. II. félév	109

Minden ember bizonyos módon viszonyul másokhoz. Gyakran olyan, általa fontosnak tartott tulajdonságok alapján ítéli meg embertársait, mint a becsületesség, tisztesség, barátság, tapintatosság, hűség. Ezeket a tulajdonságokat *értékeknek* nevezzük.

Az érték mint fogalom a következőket jelenti:

- olyan fontos, igaz és jó dolgokat, amelyek megszerzéséért hajlandóak vagyunk áldozatokra is;
- olyan tulajdonságokat, amelyek az életben való tájékozódást, egy olyan eszménykép/életcél elérését segítik, amelyet saját, alakuló egyéniségünkkel összefüggésbe hozhatunk;
- olyan ítéleteket, amelyeket egy tárggyal, tevékenységgel vagy személlyel kapcsolatban alkotunk.

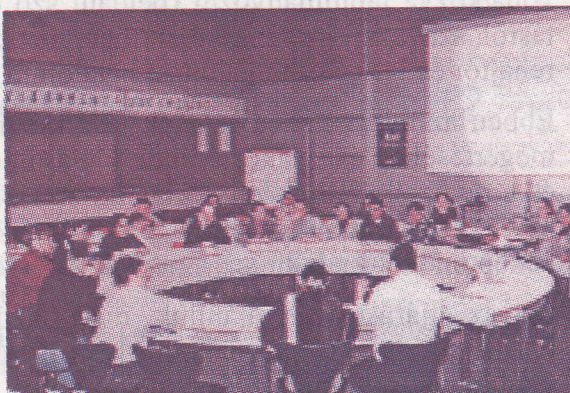

Nem minden ember tartja egyformán fontosnak ugyanazokat az értékeket. Vannak, akik a becsületességet, mások a hűséget, a jóságot vagy a tisztességet, megint mások a bátorságot tartják a legfontosabbnak. Azt mondjuk, az értékek viszonylagosak: a személyek értékítéletétől függenek. Ezek az egyéni vagy sze-

mélyes értékek. Olyan értékek is léteznek, amelyek a társadalom egészére vonatkoznak. Ezek teszik lehetővé a társadalom létezését és működését, biztosítják értékrendjét, tagjainak összetartását, akár csak az illető társadalom másokhoz viszonyított egyedi voltát.

A demokratikus társadalmak egyes, honpolgáraik által elismert és óhajtott értékeken alapulnak, szerveződnek és működnek, mint például:

- szabadság;
- igazságosság;
- felelősségtudat;
- emberi méltóság;
- tekintély.

A demokráciában lényeges, hogy minden polgár ismerje a demokratikus értékeket, tartsa tiszteletben őket, és másoktól is várja el ezek tiszteletben tartását.

Respect pentru oameni și cărți

Ebben az iskolai évben módotok lesz arra, hogy tanulmányozzatok és elemezzétek a demokratikus értékeket, és különféle összefüggésekben gyakoroljátok őket.

Alkalmatok nyílik felismerni, hogy a demokráciában a társadalmi és a személyi értékek nem ellentmondóak, nem zárják ki egymást. Sok helyzetben a demokrácia az egyéni értékek érvényesülésének biztosítója.

Az értékalapokra épített társadalom meghatározza a működéséhez elengedhetetlenül szükséges elveket és szabályokat (normákat), amelyeket valamennyi állampolgárnak és demokratikus intézménynek tiszteletben kell tartania.

Ezek az *alapelvek*:

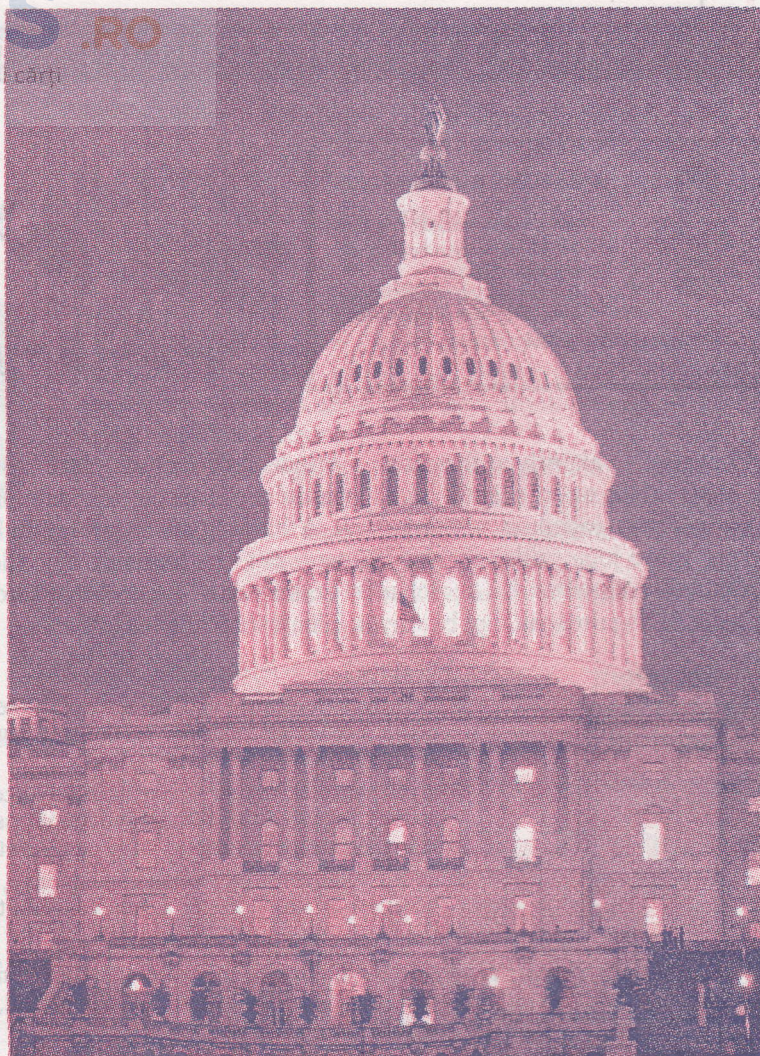
- pluralizmus (többpártrendszer);
- képviselhetőség;
- törvényesség;
- az államhatalom megosztása;
- a többség akarata és a kisebbség védelme.

A VII. osztályban már alkalmatok volt ezen elvek közül néhányat, hazánkra vonatkozva tanulmányozni (például szó esett a képviselhetőségről, választásról, szavazati jogról, az államhatalom szétválasztásáról törvényhozói, végrehajtói és igazságszolgáltatási hatalomra, a polgári és az emberi jogokról).

Ebben az évben lehetőségetek lesz megismerni és elemezni a demokrácia megértéséhez és gyakorlásához kapcsolódó elveket és felfogásokat a hazai és a nemzetközi helyzetre vonatkoztatva. Ugyanakkor lehetőségetek nyílik az elemző gondolkodásmód és a polgári magatartás révén olyan személyes nézőpontokat kialakítani, amelyek a demokráciára jellemzőek.

Ezt az eljárást azért ajánljuk, mert „a demokrácia nem megcáfолhatatlan igazságok összessége, hanem olyan mechanizmus, amelynek segítségével, vitatkozva és kompromisszumokat kötve, a magánszemélyek és az intézmények az igazságot kereshetik“.

A HATÓSÁG Mit értünk hatóság alatt?

- 1.1. Hatóság és hierarchia (alárendeltség)
- 1.2. A hatóság a magán- és társadalmi szférában
- 1.3. A hatalom megnyilvánulási formái a totalitárius és demokratikus rendszerekben
- 1.4. Az állampolgárok és hatóságok közötti viszony
- 1.5. *A hatóság hiányának vagy túlkapásainak következményei

1. Hatóság és hierarchia (alárendeltség)

Respect pentru oameni și cărți

A fejezetből megtudjuk ...

- ☐ mit jelent a hatóság kifejezés;
- ☐ mi a különbség a hatóság és a hatalom között;
- ☐ hogyan viszonyul egymáshoz a hatóság és az alárendeltség;
- ☐ melyek az alárendeltség fontosabb típusai.

A hatóság – valamilyen formában – mindennapi életünk része. Amikor a szabályokhoz, törvényekhez, egyes személyek és intézmények saját cselekedeteinket és viselkedésünket meghatározó jogaihoz viszonyulunk, a hatósággal szembesülünk. Gondolkodjatok el azon, van-e joga születeknek eldönteni, mit kell tennetek egy adott helyzetben? Vagy: miért kell betartanotok a közlekedési szabályokat? Az ezekre a kérdésekre adott válaszok a hatóság fogalmának egy bizonyos jelentését feltételezik.

Mit jelent a „hatóság” fogalom?

HATÓSÁG

A kifejezésnek több jelentése van:

- törvényes (legitim) hatalom, azaz olyan tekintély, amely összefonódik a rendeletkiadással, valakiknek vagy valamiknek a vezetési jogával;
- olyan viszony, amely révén valamely személy vagy csoport jogosnak fogadja el saját cselekedeteinek és döntéseinek egy külső tényező (személy, csoport vagy szervezet) általi irányítását;
- az államhatalom egy olyan intézménye, amelynek hatáskörébe kötelező érvényű döntések meghozatala tartozik;
- az államhatalom helyi képviselője.

A hatalom fogalom első meghatározásából kiindulva meg lehet állapítani a hatóság és a hatalom közti különbséget, az általuk feltételezett szempontok kiemelésével.

Hatóság és hatalom

HATALOM

Hatóság

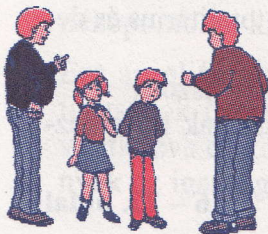
- Hatalmat feltételez, de nem csak erre korlátozódik.
- Feltételezi a hatalom gyakorlásának jogát is.

Hatalom

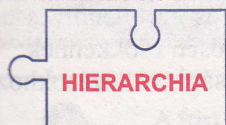
- Feltételezi valakinek vagy valaminek az ellenőrzési, illetve irányítói képességét.

Léteznek olyan helyzetek, amelyekben bizonyos személyek, csoportok vagy intézmények hatalommal vannak felruházva. Ilyen például a parlament, amelynek hatalmában áll a törvények megszavazása, vagy a rendőrség, amelynek hatalmában áll a közlekedés, illetve a közlekedési szabályok betartásának ellenőrzése.

Léteznek olyan helyzetek, amelyekben bizonyos személyeknek módjukban áll cselekedeteiteket ellenőrizni vagy irányítani, noha erre nincs törvényes joguk. Például: ünnepélyt szervező iskolatársaitok kötelezhetnek titeket jegyvásárlásra.

Hatóság és hierarchia

Egy társadalom élete az emberek tettei, különféle megnyilvánulásai alapján szerveződik:

- a társadalom fejlettségi fokának és
- a személy társadalmi helyzetének megfelelően.

A társadalmi élet megszervezése és egybehangolása, a társadalmi folyamatok és jelenségek komplex volta *hierarchikus* (alárendeltségi) szerkezetét feltételez. Ez lehet:

- társadalmi és
- szervezési.

A hatóság szintén alárendeltséget feltételez, mivel:

- az alárendeltség egyes személyek és szervek vezető beosztásának elfogadását jelenti, így lehetővé teszi a társadalmi tevékenység megszervezését és irányítását, egyes személyek végrehajtó szerepét.
- A hatóság lényeges részt vállal a különböző hierarchikus szinteken létező döntési folyamatokban. Valamely szervezet tagja a felsőbb fórumoktól kapja a meghozandó döntésekhez és tevékenységéhez szükséges irányelveket.

A társadalmi alárendeltség feltételezi a személyek rétegződését a következő szempontok alapján:

- hatósági;
- tekintélyelvi;
- hatalmi;
- befolyásolási.

A rétegződés függőleges elrendeződését legjobban a piramis-elvvel lehet jellemezni:

- a csúcshoz közeledve mind kevesebb és kevesebb a személyek száma;
- az alaphoz közeledve mind több és több a személyek száma.

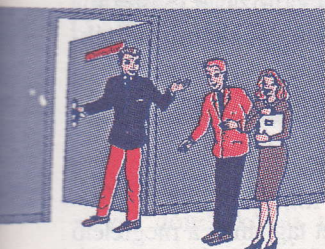
A szerveződési alárendeltségi viszonyt, amely piramis jellegű vezetési rendszer, a következők jellemzik:

- a döntéshozatal megosztottsága;
- a ranglétra csúcán általános döntések születnek, ezeket az alsóbb szintek rendeletek formájában kapják meg;
- a többi hierarchikus szinten magánjellegű, egyedi döntéseket hoznak, ezek részei az általános döntéseknek;
- hatósági viszonyulások, a ranglétra felül- és alárendeltségi viszonyai.

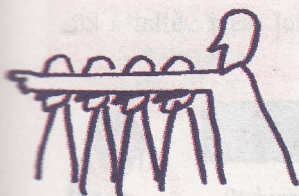
A szervezési hierarchia szerepe:

- nagyon összetett tevékenységek irányítása,
- bonyolult feladatok megoldása, kisebb kérdésekké való bontása révén, ennek következtében a társadalom minden tagja értékesítheti szakképzettségét, egyes sajátos, viszonylag egyszerű feladatok megoldásában;
- a ranglétra alárendelt fokain lévők teljesítőképességének igazolása.

A szervezési ranglétra működése az elméleti modell szintjén létező előnyökön kívül számos negatív jelenséget is nyilvánvalóvá tesz:

Társadalmi alárendeltség

Szerveződési alárendeltség

